

รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

MODEL OF THE RIGHT PRACTICE BASED ON THERAVADA

BUDDHIST PHILOSOPHY FOR LAYPEOPLE IN THAI SOCIETY

พระมหานันท อนุตฺตโร (อันวิเศษ)*, กฤตสุชิน พลเสน

และ พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ

Phramaha Anan Anuttaro (Aunwises)*, Kitsuchin Ponsen

And Phrakhrupaladsuwatthanawisuthisarakun

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวัชรอส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Vajiranyanavarorasa Graduate School, Mahamakut Buddhist University

*Corresponding Author's Email: anan.aun@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ : 30 ตุลาคม 2568, วันที่แก้ไขบทความ ครั้งที่ 1 : 17 เมษายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ ครั้งที่ 2 : 20 พฤษภาคม 2569

วันที่ตอบรับการตีพิมพ์ : 16 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคฤหัสถ์นิพนธ์เรื่อง “รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพการปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน 2) ศึกษาสัมมาปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 3) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 4) นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับเรื่องรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 รูป/คน โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกตามกลุ่มพุทธบริษัท เพื่อเป็นตัวแทนของคฤหัสถ์ในสังคมไทย โดยได้กำหนดคุณวุฒิและคุณสมบัติออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบรรพชิต และ กลุ่มคฤหัสถ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังคงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ได้รับอิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้เกิดปัญหาด้านศีลธรรมและคุณธรรมในหลายมิติ ได้แก่ การครองตน การครองเรือน การครองงาน การครองการศึกษา

และการครองศาสนกิจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของคฤหัสถ์ในสังคมไทย 2) สัมมาปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตที่เป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาให้สมบูรณ์ โดยยึดหลักพุทธธรรมตามหลักสัมมาปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ บุญกิริยาวัตถุ 3, ขรवासธรรม 4, อิทธิบาท 4, ไตรสิกขา 3 และ อุบาสกธรรม 5 อันเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาชีวิตทั้งด้านบุคคล ครอบครัว และสังคม ให้มั่นคงและยั่งยืน 3) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ประกอบด้วย 5 มิติ คือ การครองตนด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 การครองเรือนด้วยหลักขรवासธรรม 4 การครองงานด้วยหลักอิทธิบาท 4 การครองการศึกษาด้วยหลักไตรสิกขา 3 และการครองศาสนกิจด้วยหลักอุบาสกธรรม 5 ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม สติ และปัญญา เพื่อมุ่งเน้นการฝึกฝน อบรม การพัฒนา ในวิถีทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมเป็นฐานทั้งในด้านส่วนตัว ครอบครัว การงาน การศึกษา และการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมอย่างยั่งยืน 4) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรียกว่า “RBSWP Model” ซึ่งประกอบด้วย R (Right Practice of Laypeople) สัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์, B (Buddhist Principles) หลักพุทธธรรม, S (Stability) ความมั่นคง, W (Wisdom) ปัญญา, และ P (Peace) สันติสุข โมเดลนี้สะท้อนถึงกระบวนการพัฒนาชีวิตของคฤหัสถ์ จากการประพฤติธรรมไปสู่ความมั่นคง ปัญญา และความสุขอย่างยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม

คำสำคัญ : สัมมาปฏิบัติ, คฤหัสถ์, พุทธปรัชญาเถรวาท, สังคมไทย

Abstract

This research article aims to: 1) study the current practice of laypeople in Thai society, 2) examine the right practice based on Theravāda Buddhist philosophy, 3) analyze the model of right practice of laypeople in Thai society according to Theravāda Buddhist philosophy, and 4) present new knowledge regarding this model. The study employed a qualitative research method through in-depth interviews with 12 Buddhist scholars and experts. The collected data were analyzed and presented in a descriptive form.

The research findings revealed that: 1) The current practice of laypeople in Thai society—most lay Buddhists still have faith in Buddhism, but their moral and ethical conduct has been influenced by changes in the economy, society, and technology. This has led to moral challenges in several dimensions, including self-conduct, family life, work, education, and religious activities, reflecting both strengths and weaknesses in lay Buddhist practice. 2) The right practice based on Theravāda Buddhist philosophy is a gradual process of self-development beginning with generosity (dāna), morality (sīla), and meditation (bhāvanā)

to cultivate virtue, concentration, and wisdom. The essential Dhamma principles include the Three Bases of Merit (Puññakiriyaṅga) 3), Four Virtues of a Householder (Gharāvāsadhamma) 4), Four Paths to Success (Iddhipāda) 4), Threefold Training (Sikkhā 3), and Five Qualities of a Lay Disciple (Upāsakadhamma) 5), which together promote holistic development in personal, familial, and social dimensions. 3) The model of right practice of laypeople consists of five main dimensions: (1) self-discipline guided by the Three Bases of Merit; (2) family harmony guided by the Four Virtues of a Householder; (3) right livelihood guided by the Four Paths to Success; (4) education guided by the Threefold Training; and (5) religious observance guided by the Five Qualities of a Lay Disciple. These five dimensions serve as a moral, mindful, and wise way of living for lay Buddhists. 4) The new knowledge from this study is presented as the “RBSWP Model”, which comprises: R (Right Practice of Laypeople) the moral and spiritual conduct of lay Buddhists, B (Buddhist Principles) the foundation of Theravāda Buddhist teachings, S (Stability) the establishment of life stability, W (Wisdom) the cultivation of insight and understanding, and P (Peace) the attainment of inner and outer peace. This model illustrates the developmental process of laypeople through right practice according to Buddhist principles, leading to stability, wisdom, and sustainable happiness at the personal, family, community, and social levels.

Keywords: Right Practice, Laypeople, Theravāda Buddhist Philosophy.

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอาศัยการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบและสมดุล การดำเนินชีวิตของมนุษย์จึงต้องอาศัยทักษะในการครองตนเองและการปฏิบัติต่อผู้อื่น เพื่อสร้างความผาสุกและความเจริญรุ่งเรืองทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม อย่างไรก็ตามในสังคมไทยยุคปัจจุบันแม้จะมีความก้าวหน้าทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี แต่กลับพบว่าสภาวะทางด้านจิตใจและด้านคุณธรรมของมนุษย์กลับถดถอยลง เห็นได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมตามสื่อต่าง ๆ เช่น อาชญากรรม ความรุนแรง ความเสื่อมศรัทธาในทางศาสนา ตลอดจนพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักคุณธรรม คฤหัสถ์นับว่าเป็นหนึ่งในโครงสร้างทางสังคมคือเป็นผู้อยู่ครองเรือน ต้องทำหน้าที่ตามบทบาททางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ทั้งในด้านการศึกษา ศาสนา สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เป็นการส่งเสริมพัฒนาตัวเองสังคมให้มีความสุข น่าอยู่ ปลอดภัย และมีความสมบูรณ์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมสะท้อนถึงปัญหาในการปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน 5 มิติ คือ 1) การครองตน ปัญหาเกิดจากการขาดวินัย ไม่รักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ มีการบริโภคอบายมุข เช่น ดื่มสุรา ติดการพนัน เสพสิ่งเสพติด และการใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำอกุศลกรรม เหตุปัจจัยเกิดจากค่านิยมวัตถุนิยม ความเร่ง

รับของสังคมเมือง การขาดการอบรมจิตใจอย่างต่อเนื่อง 2) การครองเรือน ปัญหาเกิดจากความสัมพันธ์ครอบครัวอ่อนแอ การหย่าร้างสูง การละเลยหน้าที่ต่อคู่ครองและบุตรของตน เกิดความรุนแรงในครอบครัว เหตุปัจจัยเหล่านี้เกิดจากสภาพทางเศรษฐกิจ กดดันด้านการทำงาน สื่อออนไลน์ที่ทำให้เกิดช่องว่างในครอบครัว 3) การครองงาน ปัญหาเกิดจากการแสวงหากำไรโดยไม่คำนึงถึงศีลธรรม การคอร์รัปชัน การเอารัดเอาเปรียบแรงงาน การแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม เหตุปัจจัย เกิดจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ความทะเยอทะยาน ความโลภ และการไม่ตระหนักในสัมมาอาชีวะ 4) การครองการศึกษา ปัญหาเกิดจากมุ่งเน้นเฉพาะความรู้เชิงวิชาการเพื่อสอบและประกอบอาชีพ แต่ละเลยการอบรมคุณธรรมและปัญญาภายใน เหตุปัจจัยเกิดจากระบบทางการศึกษาที่เน้นผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพชีวิต ขาดการบูรณาการพุทธธรรมในกระบวนการเรียนรู้ 5) การครองศาสนกิจ ปัญหาเกิดจากการเข้าวัดลดลง มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเสื่อมถอย การทำบุญกลายเป็นเชิงธุรกรรม เช่น ทำบุญหวังผลตอบแทน และการขาดการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาจากสิ่งเสื่อม เหตุปัจจัยเหล่านี้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมสมัยใหม่ ความสะดวกสบายทางเทคโนโลยี และข่าวเชิงลบเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่บั่นทอนความเลื่อมศรัทธา คฤหัสถ์ในสังคมไทยในปัจจุบันส่วนหนึ่งยังคงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แม้จะมีปรากฏการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิต

การปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบันยังประสบปัญหาทั้งด้าน ตนเอง ครอบครัว อาชีพ การศึกษา และศาสนกิจ โดยมีรากเหง้ามาจาก เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และค่านิยมสมัยใหม่ ที่เบี่ยงเบนจากหลักพุทธธรรม แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาในสังคมไทยปัจจุบัน ในการดำเนินชีวิตที่ถูกอำนาจแห่งกิเลสเข้าครอบงำ ด้วยการหลงใหลเพลิดเพลินขาดสติไม่มีความรู้ความเข้าใจในชีวิตที่ถูกต้อง และการรู้บทบาทหน้าที่ที่ควรปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นมานี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของคนในปัจจุบันที่ขาดปัญญาในการบริหารจัดการการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรค ใช้การตัดสินใจในทางที่ผิดในการแก้ปัญหาชีวิต ส่งผลให้คฤหัสถ์จำนวนมากขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตน ขาดการฝึกฝนเอาใจใส่ในฐานะพุทธศาสนิกชน พุทธปรัชญาเถรวาทได้วางแนวทางการปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ไว้อย่างเป็นระบบ เช่น การครองศาสนาด้วยหลักอุบาสกธรรม 5 (อง.ปญจก. 22/175/209) ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม คุณประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา หากคฤหัสถ์สามารถปฏิบัติตามหลักสัมมาปฏิบัติได้ ย่อมเป็นการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง มีคุณค่า และนำไปสู่ความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์

ดังนั้น การศึกษารูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้คฤหัสถ์เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน สามารถนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เป็นไปเพื่อความสุข ความเจริญ และเป้าหมายสูงสุดทางพุทธปรัชญาเถรวาท

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาสัมมาปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับเรื่องรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการทำวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก มีเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และวิธีดำเนินการโดยมีขั้นตอนการทำวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ที่เกี่ยวกับเรื่อง รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ คือ วรรณคดี คัมภีร์ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป และแหล่งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1) การสร้างเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ เครื่องมือวิจัยที่สร้างนั้นจะต้องผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจำนวน 5 รูป/คน

2) นำเครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบแล้ว นำไปขอการรับรองจริยธรรมการทำวิจัยในคนจากคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน แล้วจึงนำเครื่องมือวิจัยนั้นไปใช้ในการสัมภาษณ์ได้

3. ขั้นตอนการสัมภาษณ์

1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลผู้เกี่ยวข้องที่เป็นนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์รวม 12 รูป/คน โดยจัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มที่ 2 ผู้บริหาร องค์กร และ กลุ่มที่ 3 ผู้นำทางสังคม

2) ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อติดต่อในการขออนุญาตสัมภาษณ์และไปสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ผู้ทรงคุณวุฒิสะดวก โดยขออนุญาตบันทึกเทปในการให้สัมภาษณ์ เพื่อถอดเทป และวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนต่อไป

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ทางพุทธปรัชญาเถรวาท และข้อมูลทุติยภูมิ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง มาทำการวิเคราะห์และตีความเชิงเนื้อหา โดยจำแนกข้อมูลตามประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นสังเคราะห์สาระสำคัญเพื่ออธิบายแนวคิด หลักการ และรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอคำแนะนำและปรึกษาความเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การวิเคราะห์มีความถูกต้อง สอดคล้องทางวิชาการ และเป็นไปตามกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้

2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทปคำสัมภาษณ์อย่างละเอียดครบถ้วน จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็น และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับกรอบแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อค้นหารูปแบบ แนวโน้ม และสาระสำคัญของสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

อันนำไปสู่การสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ

5. ขั้่นนำเสนอผลงานวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยความสำคัญด้วยลำดับขั้นตอน ตามระเบียบของมหาวิทยาลัยที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา และการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) นำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบเรื่อง รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2) นำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยมีรากฐานมาตั้งแต่อดีต โดยเป็นวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและพระพุทธศาสนา ซึ่งหล่อหลอมให้คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีวัฒนธรรมประเพณีที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็สามารถอยู่ร่วมกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นได้อย่างกลมกลืน อย่างไรก็ตาม ในสภาพปัจจุบันวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเป็นสากล เทคโนโลยี และค่านิยมสมัยใหม่ ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายมากขึ้น แต่ก็ส่งผลให้การยึดมั่นในหลักพุทธธรรมอ่อนตัวลงในหลายด้าน อีกทั้งยังพบปัญหาด้านจิตใจ ความคิด และความเชื่อที่ไม่ถูกต้องที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นโทษต่อสังคมและประเทศชาติ แม้จะมีมาตรการควบคุมหรือบทลงโทษ หากจิตใจไม่พัฒนาให้สูงขึ้น ก็ยังคงเกิดปัญหาซ้ำซาก อย่างไรก็ตามยังมีแนวโน้มที่คฤหัสถ์บางกลุ่มหันกลับมาตื่นรู้และฟื้นฟูการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ถือเป็นสัญญาณที่ดีในการรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปสภาพการปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบันออกเป็น 5 ด้านสำคัญ ได้แก่

- 1) ด้านการครองตน การประพฤติปฏิบัติด้วยศีลธรรมและการฝึกจิตใจให้มั่นคง
- 2) ด้านการครองเรือน การดำเนินชีวิตในครอบครัวอย่างมีความรัก ความเข้าใจ และความรับผิดชอบ
- 3) ด้านการครองงาน การประกอบอาชีพด้วยความสุจริตและมีคุณธรรม
- 4) ด้านการครองการศึกษา การแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับคุณค่าทางธรรม
- 5) ด้านการครองศาสนกิจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา การทำบุญ รักษาศีล และเจริญภาวนา

สภาพการปฏิบัติของคฤหัสถ์ทั้ง 5 ด้านนี้สะท้อนให้เห็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา “รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาสัมมาปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างเป็นลำดับขั้น เริ่มจากการทำความดีขั้นพื้นฐาน เช่น การให้ทาน รักษาศีล และฝึกจิตด้วยสมาธิภาวนา เพื่อควบคุมกาย วาจา ใจ และนำไปสู่ปัญญา อันเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์และยกระดับคุณภาพชีวิตของคฤหัสถ์ในหลายมิติ ทั้งด้านตนเอง ครอบครัว การงาน การศึกษา และศาสนา แนวทางของสัมมาปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทอันสำคัญ 5 หลัก ได้แก่

- 1) หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลักการพัฒนาตนเอง ด้านความสัมพันธ์จิตใจ และปัญญา
- 2) หลักฆราวาสธรรม 4 คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เป็นหลักการครองเรือน เสริมความซื่อสัตย์อดทน และเอื้อเฟื้อ
- 3) หลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นหลักสู่ความสำเร็จทั้งการเรียน การงาน และการดำเนินชีวิต
- 4) ไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักในกระบวนการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างสมบูรณ์
- 5) อุบาสกธรรม 5 คือ ศรัทธา ศีล ไม่ถือมงคลดื่นขาว เชื่อกรรม มีเหตุผลไม่มกมาย ปฏิบัติถูกต้อง และบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นหลักในการทำให้ชีวิตมีที่ยึดเหนี่ยว มีความสงบสุข และช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงในสังคมไทย

สัมมาปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จึงมิใช่เป็นเพียงการแสวงหาความสงบ แต่เป็นแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของคฤหัสถ์ในสังคมไทย ให้สมบูรณ์ทั้งในมิติส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม และศาสนามีคุณประโยชน์โดยรวม คือ คฤหัสถ์สามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม สมาธิ และปัญญา ครอบครัวอบอุ่นมั่นคง สังคมสงบร่มเย็น และพระพุทธศาสนาเถรวาทดำรงมั่นคงได้ ฉะนั้นการปฏิบัติตามหลักสัมมาปฏิบัติใน

พุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสุข ความมั่นคง และปัญญาให้แก่คฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นหนทางให้การดำรงชีวิตที่สมบูรณ์เป็นไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จัดเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการครองตนเอง ด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ 3, ด้านการครองเรือน ด้วยหลักฆราวาสธรรม 4, ด้านการครองงาน ด้วยหลักอิทธิบาท 4, ด้านการครองการศึกษา ด้วยหลักไตรสิกขา 3, ด้านการครองศาสนกิจ ด้วยหลักอุบาสกธรรม 5 โดยสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ฯ ด้านการครองตนเอง ด้วยการยึดหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ เป็นรูปแบบสัมมาปฏิบัติที่เน้นการพัฒนาตนทั้งด้านจิตใจ พฤติกรรม และเจตคติ ผ่านการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ซึ่งเป็นรากฐานของชีวิตที่ดีงาม ทั้งในทางโลกและทางธรรม อันเป็นวิถีแห่งพุทธบริษัทที่มั่นคงและมีคุณค่าต่อสังคมโดยรวม

2) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ฯ ด้านการครองเรือน ด้วยการยึดหลักฆราวาสธรรม 4 คือ การมีคุณธรรมในครอบครัวด้วยหลัก สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มั่นคง เกื้อกูล และมีศีลธรรม โดยเน้นการประพฤติด้วยความซื่อสัตย์ อดทน ฝึกตน และเสียสละ ซึ่งล้วนเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการสร้างครอบครัวที่สงบสุข และเป็นรากฐานของสังคมที่ดีงาม มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและสมาชิกในครอบครัว ทำให้สังคมร่มเย็นสงบสุข

3) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ฯ ด้านการครองงาน ด้วยการยึดหลักอิทธิบาท 4 คือ หลักที่ช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นความพอใจในการทำงาน ความเพียร ความใส่ใจ และการใช้ปัญญา ซึ่งล้วนเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้คฤหัสถ์สามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างความเจริญให้แก่ตน ครอบครัว และสังคมโดยรวม อันเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฐิ

4) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ฯ ด้านการครองการศึกษา ด้วยการยึดหลักไตรสิกขา 3 คือ การศึกษาในมุมมองของคฤหัสถ์ ไม่ใช่เพียงเพื่อความรู้ทางโลก แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจ และศีลธรรมด้วย “ไตรสิกขา” จึงเป็นหลักสัมมาปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม คือ ศีล ด้านจิตใจ คือ สมาธิ และด้านปัญญา คือ ปัญญา เพื่อให้คฤหัสถ์เป็นผู้มีคุณธรรม ความสามารถ และสามารถดำรงตนอย่างเหมาะสมในสังคมไทยอย่างมีความสุขและมีคุณค่า

5) วิเคราะห์รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ฯ ด้านการครองศาสนกิจ ด้วยการยึดหลักอุบาสกธรรม 5 คือ มีศรัทธา มีศีล ไม่เชื่อมงคลต้นข้าว ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา และให้การสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม ร่วมบุญกฐิน ทอดผ้าป่า ถวายปัจจัย 4 อุปถัมภ์วัดอารามอย่างสม่ำเสมอ

ดังนั้นรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาททั้ง 5 ด้านนี้ จึงมุ่งเน้นการฝึกฝน อบรม การพัฒนาคฤหัสถ์ในสังคมไทย ในวิถีการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธ

ปรัชญาเถรวาทเป็นฐาน ทั้งในด้านส่วนตัว ครอบครัว การงาน การศึกษา และการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมอย่างยั่งยืน อีกทั้งเป็นพุทธบริษัทที่เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาและสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

อภิปรายผล

1) ด้านการครองตน ผลการวิจัยพบว่า การครองตนของคฤหัสถ์ไทยปัจจุบันยังมีความไม่สมบูรณ์ เนื่องจากการนำหลักบุญกิริยาวัตถุ มาปฏิบัติยังคงไม่ต่อเนื่องและขาดความลึกซึ้ง แม้ว่าจะมีคฤหัสถ์จำนวนหนึ่งที่ยังรักษาศีล ทำบุญ และเจริญภาวนาเพื่อความสงบในชีวิต แต่ส่วนมากก็ยังปฏิบัติในเชิงพิธีกรรมมากกว่าการฝึกใจฝึกใจอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), (2560) ทรงอธิบายว่า “บุญ” คือเครื่องชำระสันดาน และการสร้างบุญประกอบด้วยทาน ศีล และภาวนา ซึ่งหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมทำให้การดำเนินชีวิตไม่สมบูรณ์ ในทำนองเดียวกัน ปิ่น มุทุกันต์ (2535) ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์แบ่งเป็นทางกุศลกรรมและอกุศลกรรม โดยคฤหัสถ์ในสังคมไทยจำนวนไม่น้อยยังมีการดำเนินชีวิตผสมผสานทั้งสองด้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งในตนเอง ด้านหนึ่งพยายามรักษาศีลและทำความดี แต่ขณะเดียวกันก็เผชิญกับการละเมิดศีลและขาดสติในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับพระอภัยอุบาสิกา (2554) ศึกษาเรื่องหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ พบว่า ปัญหาพฤติกรรมในสังคมปัจจุบันยังคงสัมพันธ์กับการขาดการยึดหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมกาย วาจา และใจของคฤหัสถ์ให้มั่นคง ทั้งนี้ปัญหาของคฤหัสถ์ด้านการครองตนยังสัมพันธ์กับกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมในสังคมปัจจุบันอยู่ จิตศรีนัยพร ปัญจวัฒนคุณ (2563) ยังได้อธิบายว่า การใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลและระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทำให้มนุษย์หลงติดกับสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดการพิจารณาตามความเป็นจริง ส่งผลต่อปัญหาด้านจิตใจและคุณธรรม ขณะที่ วิเชียร ขาบุตธนุชกร (2542) เห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น จึงต้องอาศัยระเบียบ กฎหมาย ศีลธรรม และค่านิยมสากลเป็นเครื่องกำกับเพื่อสร้างความสงบสุข นอกจากนี้ สติต วงศ์วรรค์ (2541) ยังชี้ว่า ปรัชญาชีวิตของคนไทยมีลักษณะเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก ทำให้วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ไทยหลากหลายและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาโดยรวม การครองตนของคฤหัสถ์ไทยในปัจจุบันยังคงมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน จุดแข็งคือการใส่ใจสุขภาพ การทำบุญ และการรักษาศีลในระดับพื้นฐาน ส่วนจุดอ่อนคือการขาดความต่อเนื่องในการฝึกจิต และการเผชิญกับแรงกดดันจากค่านิยมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม การนำหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 (ขุ.อิติ. 25/238/246) มาประยุกต์ใช้อย่างครบถ้วนจะเป็นพื้นฐานสำคัญให้คฤหัสถ์พัฒนาตนได้อย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พระณัฐวุฒิ วิริยโร (เสนหา), (2560) ที่ชี้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธโดยยึดหลักทาน ศีล ภาวนา ช่วยให้คฤหัสถ์เข้าถึงแก่นพระศาสนาและพัฒนาชีวิตได้ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ข้อเสนอเชิงอภิปราย รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทด้านการครองตน ด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 งานวิจัยนี้จึงมีคุณค่าใหม่ ตรงที่ไม่ได้เพียงยืนยันหลักบุญกิริยาวัตถุ

แต่ได้นำมาประยุกต์และวิเคราะห์กับสภาพจริงของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งมิติการศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมดิจิทัล ผลที่ได้จึงสะท้อนว่า คฤหัสถ์ไทยยังขาดความลึกซึ้งและต่อเนื่องในการปฏิบัติ แม้จะยังรักษาพื้นฐานทางศีลธรรมอยู่บ้าง แต่ความไม่มั่นคงทางจิตใจและค่านิยมวัตถุนิยมเป็นความท้าทายใหม่ที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ไม่ได้เน้นชัดเจน

2) ด้านการครองเรือนผล การวิจัยพบว่า การครองเรือนของคฤหัสถ์ไทยในปัจจุบันประสบปัญหามากขึ้น เช่น การหย่าร้าง ความรุนแรงในครอบครัว และการขาดความรับผิดชอบต่อสมาชิกครอบครัว ปัญหาเหล่านี้สัมพันธ์กับค่านิยมวัตถุนิยมที่เข้ามาแทนที่คุณค่าทางศีลธรรม เช่น การเลือกคู่ครองจากฐานะมากกว่าคุณธรรม และการขาดการอบรมธรรมะในบ้าน (สุเทพ สุวีรางกูร, 2551) ปัญหานี้สะท้อนถึงความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวเป็นอย่างมาก และจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อปรับแก้ การดำเนินชีวิตครอบครัวควรมีจุดยืนหรือเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งเสมือนเข็มทิศในการนำทางชีวิต โดยสามารถยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการครองเรือนได้ (ไสว มาลาทอง, 2541) ทั้งนี้ ครอบครัวในสังคมไทยโดยภาพรวมยังคงผูกพันกับประเพณีและพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การดูแลผู้สูงอายุ และการร่วมกิจกรรมชุมชน (พระราชนิพนธ์ และคณะ, 2560) แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของคุณค่าดั้งเดิมแม้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ความไม่ซื่อสัตย์ การนอกใจ การสื่อสารไม่จริงใจ และการขาดทักษะในการจัดการอารมณ์ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ครอบครัวเปราะบางมากขึ้น (บุญมี แทนแก้ว, 2541) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าหน้าที่และความรับผิดชอบในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสุขของชีวิตครอบครัว หากทุกคนทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ครอบครัวจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังนั้นแนวทางแก้ไขควรยึดหลักขรรยาวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ อันเป็นหลักคุณธรรมสำหรับการครองเรือน (ขวัญกล้า นุชนารถ, 2557 และ พระปัญญา ธาณิสโร, 2560) หลักเหล่านี้ช่วยให้ชีวิตครอบครัวดำรงอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ การฝึกฝนตนเอง ความอดทน และความเสียสละ ซึ่งหากนำไปปฏิบัติได้จริง จะส่งผลให้คฤหัสถ์ดำรงชีวิตครองเรือนได้อย่างมั่นคง มีความไว้วางใจ และสร้างสังคมที่สงบสุข ดังนั้นการครองเรือนของคฤหัสถ์ไทยในปัจจุบันเผชิญความท้าทายจากค่านิยมสมัยใหม่ แต่ยังสามารถสร้างสมดุลได้ด้วยการยึดหลักขรรยาวาสธรรม 4 (ส.ส. 15/845/298) เป็นแนวทางอันจะก่อให้เกิดคุณค่า คือ การดำรงชีวิตครอบครัวอย่างมีระเบียบแบบแผน และประโยชน์ คือ ความมั่นคงและความร่มเย็นในสังคมโดยรวม ข้อสรุปเชิงอภิปราย รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทด้านการครองเรือน ด้วยหลักขรรยาวาสธรรม 4 งานวิจัยนี้ จึงมีคุณค่าทางวิชาการและประยุกต์ใช้ได้จริง เพราะชี้ให้เห็นว่า ปัญหาครอบครัวเกิดจากทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน การปฏิบัติตามหลักขรรยาวาสธรรม 4 เป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้สร้างครอบครัวที่มั่นคงและสังคมที่ร่มเย็นได้ สิ่งใหม่ในงานคือ การวิเคราะห์เชิงสภาพจริงของคฤหัสถ์ไทยยุคปัจจุบัน และเสนอแนวทางแก้ไขโดยใช้คุณธรรมเชิงปฏิบัติเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา

3) ด้านการครองงาน ผลการวิจัยพบว่า คฤหัสถ์ไทยในปัจจุบันประสบความท้าทายด้านการครองงาน เนื่องจากสังคมมีการแข่งขันสูงและค่านิยมวัตถุนิยม ทำให้บางคนยอมละเลยจริยธรรม เช่น การทุจริต การคดโกง และการทำงานอย่างขาดความรับผิดชอบ ส่งผลให้ความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการทำงานลดลง สอดคล้องกับปัญหาที่แรงงานจำนวนมากตกอยู่ในระบบเอาเปรียบ และขาดหลักอิทธิบาท 4 รวมถึงการใช้สติปัญญาในการพัฒนาตนเองและงาน อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มที่องค์กรเริ่มต้นตัวด้าน “จริยธรรมในการทำงาน” และ “การประยุกต์พุทธธรรมในองค์กร” เพื่อสร้างความสมดุลในการพัฒนาคนและงาน (พระชัยวัฒน์ อรุณ, 2560) ในงานวิจัยของพระชัยวัฒน์ยังชี้ว่า หน้าที่ของชาวพุทธ คือสิ่งที่ต้องทำอย่างรับผิดชอบ ทั้งต่อ “ตนเอง” และ “ผู้อื่น” เช่น ชาวนาต้องทำนา ครูต้องสอนหนังสือ ซึ่งสะท้อนความสำคัญของการทำหน้าที่ในฐานะบุคคลผู้ครองเรือนในด้านบวก คฤหัสถ์จำนวนมากยังคงรักษาความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ พยายามทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ และร่วมมือกับผู้อื่นโดยยึดหลักเกรงใจและมารยาทไทยเป็นเครื่องเชื่อมความสัมพันธ์ในองค์กร (พระปัญญา ฐานิสฺสโร, 2560) ขณะเดียวกัน ก็ยังมีหลายบุคคลที่ยังขาดวินัย เช่น มาสาย ขาดงานบ่อย ทำงานเพียงเพื่อเงินเดือน หรือละเลยคุณภาพงาน จนนำไปสู่ปัญหาความไม่ซื่อสัตย์ การคอร์รัปชัน และความขัดแย้งในที่ทำงาน (บุญมี แท่นแก้ว, 2541) แนวทางการแก้ไขจึงควรยึดหลักสัมมาอาชีวะเป็นแนวทางการเลือกอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียน และหลักอิทธิบาท 4 (ที.ปา. 11/231/233) ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติในการทำงาน (ปิ่น มุกกันต์, 2518) หลักเหล่านี้ช่วยให้คฤหัสถ์พัฒนาความขยัน ความเพียร มีความรับผิดชอบ และการตรวจสอบตนเอง ขณะเดียวกันควรฝึกสติ มีความซื่อสัตย์ รู้จักเสียสละ และมีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้การทำงานกลายเป็น “การปฏิบัติธรรม” กล่าวโดยสรุป การครองงานของคฤหัสถ์ไทยในสังคมปัจจุบันแม้เผชิญปัญหาการทุจริตและการละเลยหน้าที่ แต่ก็ยังมีการพยายามประยุกต์พุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทาง หากสามารถยึดหลักอิทธิบาท 4 ได้จริง จะเกิดคุณค่า คือ ความซื่อสัตย์ วินัย และการเสียสละ และประโยชน์ คือ ความมั่นคงในครอบครัว ความสามัคคีในองค์กร และความเชื่อมั่นในสังคมโดยรวมข้อสรุปเชิงอภิปราย รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ด้านการครองงาน ด้วยหลักอิทธิบาท 4 งานวิจัยนี้ เติมเต็มช่องว่างระหว่างจริยธรรมพุทธปรัชญาเถรวาทกับการปฏิบัติในบริบทงานยุคปัจจุบัน โดยใช้ให้เห็นว่า คฤหัสถ์ที่นำหลักอิทธิบาท 4 ไปปฏิบัติ จะสามารถสร้างคุณค่าให้ตัวเอง ครอบครัว และสังคมได้อย่างยั่งยืน ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างสัมมาอาชีวะ

4. ด้านการครองการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพทั้งทางโลกและทางธรรม สอดคล้องกับแนวคิด พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2544) ที่อธิบายว่า ชีวิตคือการศึกษา การดำรงชีวิตที่ดีต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อเนื่อง ซึ่งตรงกับความเป็นจริงของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบันที่ต้องอาศัยการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ อย่างไรก็ตาม พบว่าคฤหัสถ์ไทยยังมีข้อจำกัดด้านความเข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากการศึกษาเน้นเพียงพิธีกรรมหรือศรัทธาเชิงไสยศาสตร์มากกว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมจริง (พระธรรมโกศาจารย์

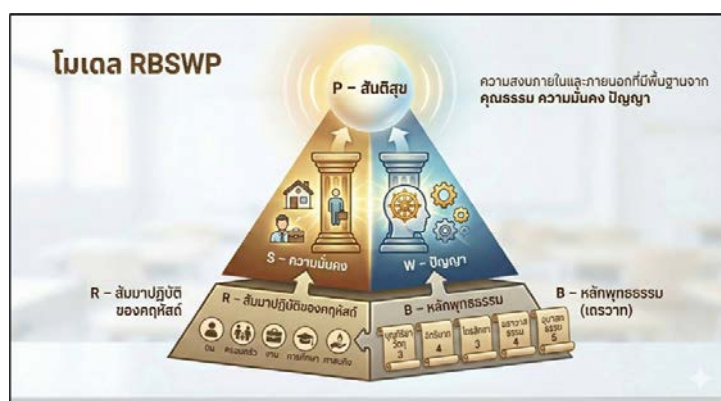
(ปัญญานันทะ), 2547) จึงส่งผลให้ขาดรากฐานของการศึกษาธรรมะในชีวิตประจำวัน แก้วชิตตะคบ (2558) มองว่า พุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ยังละเลยหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม ส่งผลให้สังคมขาดความมั่นคงทางศีลธรรม ทางพัฒนา แนวทางการครองการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับคฤหัสถ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท คือการยึดหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นรากฐาน (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2540 และ ภาควิชา ศรีถาวร, 2561) เพราะศีลช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ในสังคม สมาธิช่วยฝึกจิตใจให้มั่นคง และปัญญาช่วยให้เข้าใจความจริง สามารถแก้ปัญหาชีวิตอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะส่งผลให้คฤหัสถ์มีการศึกษาอย่างสมบูรณ์ทั้งมิติทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ งานวิจัยและข้ออธิบายของ พระอุดร ชุตินธโร (2558) และ พระราชญาณวิสิฐ (2552) ยืนยันว่าหากคฤหัสถ์นำหลักไตรสิกขามาใช้ในการศึกษา จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างสมดุลในการพัฒนาทั้งกาย วาจา ใจ จนเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำไปพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวมได้ สอดคล้องกับพระโอวาทของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อมพร อมฺพโร), (2562) ทรงอธิบายให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีปริยัติธรรมเป็นรากฐาน ดังนั้น การศึกษาในมิติพุทธปรัชญาเถรวาทจึงไม่เพียงแต่ทำให้คฤหัสถ์เป็นผู้รู้ แต่ยังทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมและปัญญาที่แท้จริง สรุปได้ว่า การครองการศึกษาของคฤหัสถ์ในสังคมไทย แม้จะยังมีปัญหาความเข้าใจและการปฏิบัติธรรมอย่างลึกซึ้ง แต่หากสามารถนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในชีวิต จะทำให้การศึกษาของคฤหัสถ์ไม่จำกัดเพียงความรู้ทางโลก แต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาจิตใจและปัญญา อันเป็นการดำรงชีวิตที่สมดุลและถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ข้อสรุปเชิงอภิปราย รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ด้านการครองการศึกษา ด้วยหลักไตรสิกขา 3 (อง.ตัก., 20/526/261) งานวิจัยนี้ ยืนยันความสำคัญของการศึกษาและไตรสิกขาเหมือนงานเดิม แต่เพิ่มมิติ การศึกษาในยุคดิจิทัล การปรับตัวต่อสังคมเร่งรีบ และผลกระทบของวัฒนธรรมบริโภคนิยม ซึ่งเป็นข้อมูลใหม่และทันสมัยที่งานวิจัยเดิมยังไม่ระบุชัดเจน

5. ด้านการครองศาสนกิจ ผลวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยด้านการครองศาสนกิจยังคงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ในฐานะพุทธบริษัทฝ่ายอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิ ทำบุญ สวดมนต์ ฟังธรรม และสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในครอบครัวและชุมชน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552 และ พัน ดอกบัว, 2542) การปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์จึงเป็นทั้งหน้าที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมส่วนบุคคล ตลอดจนช่วยธำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสังคม อย่างไรก็ตาม พบปัญหาในการปฏิบัติ เช่น การเข้าวัดและทำบุญไม่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะในคนรุ่นใหม่ que เข้าวัดเฉพาะช่วงเทศกาล ทำบุญเพื่อพิธีกรรมหรือความโชคลาภมากกว่าการฝึกจิตใจจริง (รังสิยศ งามฤทธิ์, 2563) นอกจากนี้ การศึกษาธรรมะมักตื่นขึ้น ขาดการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ความต่อเนื่องในการฝึกสมาธิและสติลดลง การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมวัดและชุมชนลดลง และวิถีชีวิตสมัยใหม่และเทคโนโลยีทำให้ความสนใจทางศาสนาตกลง ส่งผลต่อความศรัทธาและความสงบทางจิตใจ เพื่อแก้ไขปัญหานี้ งานวิจัยจึงเสนอให้คฤหัสถ์ปฏิบัติตามหลักอุบาสกธรรม 5 ได้แก่ มีศรัทธา รักษาศีล ไม่ถือมงคลดินข้าว ไม่แสวงหาทักษิณียบุคคลนอกศาสนา และให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

(พระธรรมเมธาภรณ์, 2558) การปฏิบัติตามหลักนี้ทำให้คฤหัสถ์มีรากฐานมั่นคงทางศาสนา ใช้ศรัทธาควบคู่กับปัญญา และช่วยธำรงพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน (พระอุดมธีรคุณ, 2558) สรุปได้ว่า การครองศาสนกิจในฐานะคฤหัสถ์ไม่ใช่เพียงการศรัทธาเท่านั้น แต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้าใจและรับผิดชอบต่อชุมชนและพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักอุบาสกธรรม 5 (อง.ปญจก. 22/175/209) จะส่งเสริมคุณธรรมส่วนบุคคล ครอบครัว และสังคม ตลอดจนสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนาในระยะยาว ข้อสรุปเชิงอภิปราย รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ด้านการครองศาสนกิจด้วยหลักอุบาสกธรรม 5 ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง การปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์กับอุบาสกธรรม 5 ประการ และการใช้สื่อสมัยใหม่ เพื่อสนับสนุนการศึกษาระยะอย่างต่อเนื่องและมีเหตุผล นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็น ปัญหาและความท้าทายในยุคปัจจุบัน เช่น ค่านิยมบริโภคนิยม ความเร่งรีบ และความเข้าใจธรรมชาติแบบผิวเผิน ซึ่งเป็นมิติใหม่ที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ยังไม่ได้ศึกษาอย่างละเอียด

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาททั้ง 5 มิติ คือ การครองตน การครองเรือน การครองงาน การครองการศึกษา การครองศาสนกิจ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ในสังคมไทยเกิดความมั่นคง ปัญญา และความสุข ในการดำเนินชีวิต ซึ่งสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดหรือองค์ความรู้ใหม่ คือ RBSWP MODEL เป็นโมเดลที่แสดงถึงคุณค่าของการนำสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ (R) ที่ตั้งอยู่บนหลักพุทธธรรม (B) มาสู่ความมั่นคง (S) และปัญญา (W) เพื่อบรรลุ ความสันติสุข (P) ซึ่งเป็นคุณค่าทั้งในระดับ ชีวิตส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม และพุทธปรัชญาเถรวาท

แผนภาพที่ 1 : รูปแบบองค์ความรู้ RBSWP MODEL

รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท หรือ “RBSWP MODEL” ที่นำเสนอมานี้ มีองค์ประกอบหลัก 5 มิติที่สัมพันธ์กันเป็นลำดับขั้นจากฐานรากไปสู่ผลลัพธ์ ได้แก่

R : Right Practice of Laypeople สัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของฆราวาสในสังคมไทยที่สอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยยึดหลักธรรมเป็นแนวทาง

เพื่อสร้างความสมดุล ความมั่นคง ความสุข และปัญญาในการดำเนินชีวิต ทั้งในมิติส่วนตน ครอบครัว สังคม และศาสนา โดยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การครองตน คือ การพัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมและศีลธรรม การครองเรือน คือ การปฏิบัติตนในบทบาทสมาชิกครอบครัว ด้วยความรัก ความรับผิดชอบ และความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล การครองงาน คือ การประกอบอาชีพอย่างสุจริต มีความพากเพียร และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การครองการศึกษา คือ การแสวงหาความรู้ การพัฒนาปัญญา และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการครองศาสนกิจ คือ การรักษาศีล ทำบุญ สันนิบาสนและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสมในฐานะพุทธศาสนิกชน

B : Buddhist Principles หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธปรัชญาเถรวาทที่เป็นกรอบแนวทางและเครื่องมือในการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ เพื่อให้เกิดสัมมาปฏิบัติที่ถูกต้อง สอดคล้องกับเป้าหมายแห่งการสร้าง ความมั่นคง ปัญญา และความสุข หลักพุทธธรรมดังกล่าวประกอบด้วย บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งเป็นฐานการสร้างบุญและความเจริญในชีวิตฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของฆราวาสในการดำรงตนและสังคม อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งเป็นหลักความสำเร็จในการประกอบกิจการงาน ไตรสิกขา 3 ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางการฝึกอบรมพัฒนาชีวิตทั้งทางกาย วาจา และใจ และ อุบาสกธรรม 5 ได้แก่ มีศรัทธา มีศีล ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่แสวงหาบุญภายนอก และสนับสนุนพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของพุทธศาสนิกชนในฐานะอุบาสกอุบาสิกา

S : Stability ความมั่นคง หมายถึง สภาพความตั้งมั่นและความมั่นคงของชีวิตคฤหัสถ์ในมิติต่าง ๆ ที่เป็นผลจากการดำเนินสัมมาปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท อันทำให้ชีวิตมีรากฐานที่แข็งแรง ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาและการเปลี่ยนแปลง โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ ตนเองมั่นคง คือ การมีคุณธรรม จิตใจเข้มแข็ง ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ครอบครัวมั่นคง คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่น มีความรัก ความเข้าใจ และความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล อาชีพมั่นคง คือ การประกอบอาชีพด้วยความสุจริต มีรายได้ที่เหมาะสม และสามารถพึ่งพาตนเองได้ การศึกษามั่นคง คือ การพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างภูมิปัญญาและความเจริญในชีวิต พระพุทธศาสนามั่นคง คือ การธำรง รักษา และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืน

W : Wisdom ปัญญา หมายถึง ความรู้แจ้งเห็นจริงและมีความสามารถในการใช้ความรู้ ความเข้าใจ และการพิจารณาตามหลักเหตุผลและหลักธรรม เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องและการดำเนินชีวิตที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม ปัญญาในความหมายนี้มีใช้เพียงความรู้ทางโลก แต่รวมถึงปัญญาทางธรรมที่เกิดจากการฝึกฝนและประพาสสัมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

P : Peace สันติสุข หมายถึง สภาวะความสงบเย็นทั้งกายและใจ อันเป็นผลจากการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนฐานสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ที่มีหลักพุทธธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ความสุขนี้มีใช้เพียงความพอใจทางวัตถุ แต่เป็นความสุขที่มีรากฐานจากคุณธรรม ความมั่นคง และปัญญา อันนำไปสู่ความสงบภายในและ

ภายนอก สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว สังคม และการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ให้คงอยู่ในสังคมอย่างมั่นคง

โมเดลนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ คือ R (Right Practice of Laypeople) คือ วิธีปฏิบัติของคฤหัสถ์ B (Buddhist Principles) คือ หลักพุทธธรรมที่เป็นแนวทางสัมมาปฏิบัติ S (Stability) คือ ความมั่นคงในชีวิตและสังคม W (Wisdom) คือ ปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต P (Peace) คือ มีสันติสุข เกิดความสงบสุขทางโลก-ทางธรรม คือเป้าหมายสูงสุด

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” นี้ ได้แสดงให้เห็นว่า คฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบันยังคงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่รูปแบบการปฏิบัติยังเผชิญปัญหาหลายประการจากอิทธิพลของค่านิยมสมัยใหม่ เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี การศึกษาพบว่าการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์สามารถจำแนกออกเป็น 5 มิติ ได้แก่

การครองตน คือ พัฒนาจิตใจด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 (ทาน ศีล ภาวนา) เพื่อสร้างพื้นฐานศีลธรรม
การครองเรือน คือ ยึดหลักฆราวาสธรรม 4 (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ) เพื่อสร้างความมั่นคงในครอบครัว

การครองงาน คือ ใช้หลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นแนวทางสร้างสัมมาอาชีพ
การครองการศึกษา คือ อาศัยหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม
การครองศาสนกิจ คือ ดำเนินชีวิตด้วยหลักอุบาสกธรรม 5 เพื่อธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

จากผลการวิเคราะห์เชิงลึก ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ “RBSWP MODEL” เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่ออธิบายรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ไทยในพุทธปรัชญาเถรวาท ประกอบด้วย

R (Right Practice of Laypeople) สัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์

B (Buddhist Principles) หลักพุทธธรรมที่เป็นแนวทางสัมมาปฏิบัติ

S (Stability) ความมั่นคงในชีวิต

W (Wisdom) ปัญญาแห่งการดำเนินชีวิต

P (Peace) สันติสุข เกิดความสงบสุขทางโลก-ทางธรรม คือเป้าหมายสูงสุด

โมเดลนี้ยังสะท้อนให้เห็นกระบวนการพัฒนาชีวิตคฤหัสถ์จากการปฏิบัติธรรมสู่ความมั่นคง ปัญญา และความสุขในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับชีวิตประจำวันอย่างเป็นระบบ

สรุปโดยภาพรวม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า สัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคฤหัสถ์ ให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ

ศีลธรรม ปัญญา และสังคม โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ใน 5 มิติ จะช่วยชีวิตคฤหัสถ์สร้างความสมดุล และนำพาสังคมไทยสู่ความสงบสุขอย่างยั่งยืน องค์ความรู้ RBSWP MODEL ที่นำเสนอสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมของคฤหัสถ์และเป็นพื้นฐานให้หน่วยงานด้านศาสนา การศึกษา และสังคม นำไปต่อยอดเพื่อสร้างสังคมพุทธที่มั่นคงและมีสันติสุขในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาการสร้างคามงามให้กับชีวิต เรื่อง “รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทย ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า ปัญหาทั้งหลายมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลง การพัฒนานวัตกรรมของเทคโนโลยีที่รวดเร็วในทุกมิติ จนมนุษย์ส่วนใหญ่พัฒนาจิตใจและสติปัญญาไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเกิดความแตกต่างทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้การปฏิบัติ บริโภค ไม่ตรงจุดประสงค์ที่แท้จริงของเทคโนโลยี ทำให้เกิดการบริโภคผิดจุดมุ่งหมาย เกิดเป็นปัญหาต่อตนเองและสังคม สังคมวุ่นวายไม่สงบสุข สังคมบิดเบี้ยว ถ้าสามารถแก้ปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดไปด้วยการสร้างฐานหรือแนวทางปฏิบัติให้ถูกต้อง ย่อมนำพาชีวิตให้พบสุข ฐานหรือแนวทางเหล่านั้น คือ คุณธรรม หรือหลักธรรมของพระพุทธปรัชญาเถรวาท จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่า ควรนำหลักธรรมมาปฏิบัติควบคู่การดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ด้วยการนำหลักธรรมมาบูรณาการกับปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

1) ปังเจกบุคคล ส่งเสริมการเข้าถึง “สัมมาปฏิบัติ” และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สนับสนุนการศึกษาพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติและหลักสูตรคุณธรรม สมาธิ ปัญญา ควบคู่การเรียนรู้ทางโลก วรรณคดีการบริโภคนิยม ความพึงพอใจ และการพึ่งพาวัตถุ

2) ระดับครอบครัว กำหนดนโยบายเสริมสร้าง “ครอบครัวพุทธที่อบอุ่น” ด้วยการปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ พัฒนาโครงการครอบครัวพุทธ ที่เน้นการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน เช่น การทำบุญ การรักษาศีล การเจริญภาวนา และสนับสนุนการอบรมพ่อแม่ในฐานะต้นแบบการถ่ายทอดคุณธรรม

3) ระดับอาชีพและเศรษฐกิจ สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจที่ สอดคล้องกับหลักธรรม เช่น อาชีพสุจริต ผลักดันนโยบายแรงงานมีศีลธรรม เช่น การส่งเสริมจิตอาสา จรรยาบรรณวิชาชีพ และจัดโครงการสร้างแรงจูงใจในการทำงานอย่างมีเป้าหมายคู่โลก-คู่ธรรม

4) ระดับการศึกษา บรรจุหลักสัมมาปฏิบัติ 5 ด้าน เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษา ส่งเสริมการใช้ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ และสนับสนุนสถาบันการศึกษาให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณธรรมและการวิจัยด้านพุทธปรัชญา

5) ระดับพระพุทธศาสนาและสังคม ผลักดันให้วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ สัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ สนับสนุนกิจกรรมชุมชนพุทธ เช่น การปฏิบัติธรรม การบวชเณกัมมะ การเผยแผ่

ธรรมะแบบมีส่วนร่วม และส่งเสริมการสร้าง เครือข่ายพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เพื่อขับเคลื่อนสังคมด้วยหลักพุทธธรรม กำหนดนโยบายป้องกันการแสวงบุญนอกพระพุทธศาสนาโดยขาดการกลั่นกรอง ด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ค้นพบเป็นการนำเสนอรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ตาม RBSWP MODEL นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดในสภวาระนี้ แต่ยังมีอีกหลายประเด็นซึ่งการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้เจาะลึกไปในรายละเอียด ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อให้เกิดงานวิจัยในมุมมองที่ต่างกันไป ดังนี้

- 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยรูปแบบสัมมาปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) รูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยตามหลักอิทธิบาท 4 และไตรสิกขา: การศึกษาเชิงคุณภาพในบริบทสังคมร่วมสมัย
- 3) คุณค่าการปฏิบัติสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยปัจจุบัน: ความมั่นคงทางครอบครัวและเครือญาติ
- 4) การเปรียบเทียบรูปแบบสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์ในสังคมไทยระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท: การศึกษาผลกระทบของปัจจัยสังคมและวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2530). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง 45 เล่ม. เล่มที่ 11, 15, 20, 22. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- แก้ว ชิตตะชบ. (2558). คู่มือพุทธศาสนิกชน. (พิมพ์ครั้งที่ 6), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ขวัญกล้า นุชนารถ. (2557). “การประยุกต์ฆราวาสธรรมเพื่อการครองเรือนในสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จิตตริณียพร ปัญจวัฒนคุณ. “การดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักพุทธสุนทรียศาสตร์”. คุษณินพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2541). จริยธรรมกับชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 6), กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). มงคลชีวิต ภาค 1, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2518). บัณฑิตธรรม ฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.
- พระชัยวัฒน์ อรุโณ (ผินิล). (2560). “ศึกษาหน้าที่ชาวพุทธตามหลักพรหมชาลสูตรในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระณัฐวุฒิ วิริยธโร (เสนหา). (2560) “ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธตามทัศนะของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะ). (2547). คู่มือสืบอายุพระพุทธศาสนา, นนทบุรี : บริษัท เอส.อาร์ พรินติ้ง จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). (พิมพ์ครั้งที่ 16), กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิกจำกัด.

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2558). ธรรมปริทรรศน์ 1, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

พระปัญญา ฐานิสโร (บุญโสม). (2560). “ศึกษาหลักฆราวาสธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ตามพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). ธรรมบุญชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 81), กรุงเทพมหานคร: ชุมชุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

พระราชญาณวิสิฐ และคณะ. (2552). คู่มือการศึกษา สัมมาปฏิบัติไตรสิกขา. (พิมพ์ครั้งที่ 4), นครปฐม: บริษัท เพชรเกษม พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

พระราชวรเมธี และคณะ. (2560). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระอดุมธรรมาภรณ์ (สมคิด จินตามโย). (2558). “บูรณาการการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธด้วยหลักสติในพุทธปรัชญาเถรวาท”. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระอภัย อภิชาติ (ชูขุนทด). (2554). “การศึกษาหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระอุดร ชุตินธโร (เพียรสละ). (2558). “ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำในบุคคลด้วยหลักไตรสิกขาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พิน ดอกบัว. (2542). พระพุทธศาสนากับคนไทย, กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ.

ภาคภูมิ ศรีถาวร. (2561) “การจัดการความรู้ในปฏิสัมพันธ์ทางธรรม : มิติไตรสิกขา”, ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

รังสิยศ งามฤทธิ์. (2563). “การพัฒนาพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

วิเชียร ชาบุตรบุญทริก. (2542). ความจริงของชีวิต, กรุงเทพมหานคร: เอิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.

- สถิต วงศ์วรรค์. (2541). ปรัชญาตะวันออก (อินเดีย, จีน, ญี่ปุ่น, ไทย), กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2557). วิธีสร้างบุญ
วาสนาบารมี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอมี อินเตอร์ไพร์ส จำกัด.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช อัมพร อมพโร. (2562). อัมพโรวาท ตติยภาค,
กรุงเทพมหานคร: วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม.
- สุเทพ สุวีรางกูร. (2551). ปัญหาสังคม, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2540). คำบรรยายพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร: ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย.
- ไสว มาลาทอง. (2541). สารคดีธรรมจากพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.